

№ 01 (774)
Студзень 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Сустрэчы: БФК у Варшаве, урачыстасці і дзелавыя перамовы –**

стар. 2

☞ **Рэгіён: хроніка вёсак маёнтка Горваль –**

стар. 4

☞ **Мой род: зрух кожны і поспех бачыў прадзядуля Васіль –**

стар. 6

З Хрыстовымі Народзінамі, сябры!

Няхай Новы год будзе шчаслівым!

Дзень добры, сябры!

Вітаем даўніх чытачоў, аўтараў і падпісчыкаў, радыя новым падпісчыкам на нашу газету. Толькі разам з усімі вамі і кожным паасобку мы зможам спрыяць захаванню і папулярызаванню ведаў пра айчынную даўніну, вывучэнню родных мясцінаў, прыцягненню ўвагі да цікавых і адметных куточкаў у кожным рэгіёне Беларусі.

Упершыню за доўгі час наклад газеты істотна павялічыўся. 42 новыя падпісчыкі: можа падацца не вялікай лічбаю, але ў адсотках – ладная дзясятая частка. Спадзяемся і будзем імкнуцца, каб і з вашай дапамогаю кола чытачоў «Краязнаўчай газеты» пашыралася і надалей.

Думаем, паспрыяе нашаму больш цеснаму супрацоўніцтву, папулярызаванню краязнаўства, пашырэнню кола праблемаў ды кантактаў І рэспубліканскі краязнаўчы форум, што Беларуска фонд культуры і «Краязнаўчая газета» арганізуюць разам з Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь, Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь, іншымі ўстановамі і арганізацыямі, які пройдзе ў лютым у Мінску. З Палажэннем аб Форуме, умовамі ўдзелу можна пазнаёміцца на сайце БФК (<http://bfk.by/?p=7011>). На гэтым жа сайце можна пабачыць і іншыя публікацыі «Краязнаўчай газеты», толькі звярніце ўвагу, што змяшчаем на інтэрнэт-рэсурсе не ўсе тэксты і не заўсёды ў поўным аб'ёме. Таму раім усім выпісваць папяровую газету, а на сайце bfk.by глядзець дадатковыя матэрыялы, здымкі, што з-за абмежаванасці газетнай старонкі не могуць быць надрукаваныя.

ТА «Беларускі фонд культуры»
Рэдакцыя і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты»

«Зносіны» з мінуўшчынай

«Малая радзіма – вялікая гісторыя» – пад такой назвай у Пескаўскай сельскай бібліятэцы Мастоўскага раёна адбылося чарговае пасяджэнне аматарскага аб'яднання для пажылых людзей «Зносіны». Духмяным караваем сустралі Лявон і Лявоніха, у ролі якіх выступілі аўтар гэтых радкоў, Валянціна Якубік, а таксама ўдзельніца клуба па інтарэсах Валянціна Чубрык.

Пра гісторыю вёскі Пескі расказала вучаніца 11 класа Пескаўскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдня школа Карына Копач. Пад час электроннай прэзентацыі «Мястэчка на скрыжаванні дарог» дырэктар школьнага музея Рэгіна Вялічка пазнаёміла прысутных з унікальнымі гістарычнымі матэрыяламі, знойдзенымі ў вёсцы. Асабліваю цікавасць выклікала газета 1868 года, артыкулы з якой былі зачытаныя ўдзельнікам мерапрыемства. Пра жыццё ў гады Вялікай Айчыннай вайны, трагедыю Пескаўскага гета расказала сведка тых падзеяў Алена Іванаўна Арцісевіч.

З XIX стагоддзя да 1939 года на цэнтральнай плошчы ў Песках паміж царквой, касцёлам і сінагогай праходзілі вялікія і малыя кірмашы. Таму члены клуба вырашылі аднавіць гэтую традыцыю... у сценах бібліятэкі. Для «продажу» былі прадстаўленыя старадаўнія рэчы: пранік

для мыцця бялізны, качалка для прасавання бялізны, бязмен для ўзважвання, прас, гліняны посуд, кошыкі, нажніцы для стрыжкі авечак, а таксама сушаныя грыбы, аўсяны кісель, драпікі, бліны, вязанка абаранкаў, цыбуля, часнок, ледзяныя, лясныя гарэхі і інш. Кожны ўдзельнік «Пескаўскага кірмашу» ў жартунай форме заклікаў купіць свой тавар.

Удзельніцы аматарскага аб'яднання шмат увагі надалі культурнаму жыццю аднавяскоўцаў у 1970 – 1980-я гады. Актыўным членам мастацкай самадзейнасці была Ніна

Данільчык, якая ў той час працавала загадчыцай Пескаўскай сельскай бібліятэкі. Для яе выканалі беларускія песні з рэпертуару хору, які займаў ганаровыя месцы ў раёне. У аўтарскім выкананні прагучалі вершы Аляксандры Клімовіч. Усе ўдзельніцы клуба дружна заспявалі «Люблю наш край...», «Як сарву я ружу-кветку», «Сяло роднае», «Мы вам жадаем». Затым была праведзеная жартуўная бяспройгрышная латарэя. Завяршылася пасяджэнне, якое адбылося ў рамках раённага бібліятэчнага конкурсу на лепшае масавае мерапрыемства для пажылых людзей «Нам года не беда», чаяваннем з пірагамі.

Таліна ТАЙДАШ,
бібліятэкар Пескаўскай сельскай бібліятэкі,
Мастоўскі раён

Нашы віншаванні

Пры канцы мінулага года **80-годдзе адзначыў Гомельскі абласны Дом народнай творчасці.**

Я адзін з першых, хто тут пачынаў навуку харэаграфічнага мастацтва. Многім удзельнікам кіраўнікі харавых калектываў, музычных, танцавальных далі пачаўку ў вялікае мастацтва – як самадзейнае, так і прафесійнае, многія сталі кіраўнікамі фальклорных калектываў, дзіцячых фальклорных гуртоў. А галоўнае, тут вучылі любіць і шанаваць свой край, па крупніцы збіраць у скарбонку традыцыйную абрадавую спадчыну свайго рэгіёна.

Цяпер установа вядзе вялікую метадычную і практычную дзейнасць у вобласці, прыходзяць маладыя кадры.

Хочацца нізка пакланіцца ветэранам установы, бо яны вучылі вельмі многіх (у тым ліку і аўтара гэтых радкоў), дапамагалі мне ў выданні кнігі па традыцыях беларускага народа, укладалі душу ў правядзенне святаў, абрадавых дзеяў. Гэта Мікола Шамшэня, Людміла Мельнікава, Марыя Тараканова, былы дырэктар Іван Капоц (якога ўжо, на жаль, няма), Ірына Глушэц, Леанід Іваноў ды іншыя.

Сённяшняму дырэктару Іне Быхаўцавай хачу сказаць: «Беражыце тое, што нам далі

продкі, памнажайце сёння, вучыце любіць сваю народную спадчыну. А галоўнае – перадавайце нашадкам найлепшае».

Віншую супрацоўнікаў установы ўсіх гадоў і курсантаў – здароўя вам і моцы!

Былы навучэнец, заснавальнік народных калектываў «Прыпяць», «Верасок», «Ніва», «Кола», гадучы тэлепраграмай «Запішам на вясоркі» і «Спявай, душа», ганаровы грамадзянін г. Турава Мікола КОТАЎ

Беларускі фонд культуры і «Краязнаўчая газета» далучаюцца да шчырых словаў і пажаданняў пазаштатнага аўтара нашай газеты. Няхай квітнее і застаецца на вякі адметная культура Гомельшчыны!

Сустрэчы ў Варшаве

Напрыканцы снежня мінулага года ў рамках рэалізацыі праекта «Беларускі фонд культуры – беларускім школам замежжа» адбыліся сустрэчы старшыні Беларускага фонду культуры Тадэуша Стружэцкага і намесніка старшыні фонду, старшыні Таварыства «Беларусь – Польшча», пісьменніка Анатоля Бутэвіча ў Варшаўскім універсітэце і ў час калянднай вечарыны Пасольства Беларусі ў Польшчы.

На кафедры беларусістыкі ўніверсітэта пад час сустрэчы са студэнтамі і выкладчыкамі была прэзентаваная дзейнасць БФК, кнігі А. Бутэвіча, кніга «Арганы Беларусі». Кафедры была перададзена падрыхтаваная фондам бібліятэчка навукова-папулярнай, вучэбна-метадычнай і мастацкай літаратуры, у тым ліку пяцітомнік Нобелеўскага лаўрэата Святланы Алексіевіч.

Цікавай была сустрэча на традыцыйнай калянднай вечарыне, падрыхтаванай Пасольствам і Культурным цэнтрам Беларусі ў Польшчы, што адбывалася ў памяшканні Цэнтральнай сельскагаспадарчай бібліятэкі Польшчы на Кракаўскім прадмесці каля Каралеўскага палаца. На яе былі запрошаныя дэпутаты Сейма і сенатары Рэспублікі Польшча, прадстаўнікі органаў дзяржаўнага кіравання, мясцовых уладаў з розных рэгіёнаў, духавенства, кіраўнікі і актывісты беларускай меншасці ў Польшчы. З прывітальнымі словамі да ўдзельнікаў вечарыны, а іх было звыш 200 чалавек, звярнуліся Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Польшчы Уладзімір Чухаў і намеснік Міністра замежных спраў Польшчы Марцін Пшыдач.

Прадстаўнікі БФК распавялі прысутным аб каляндных традыцыях у Беларусі, зачыталі фрагменты, прысвечаныя Калядам, з паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа, выдадзенай БФК, на беларускай і польскай мовах. Выступленне ілюстравалася фотаздымкамі на вялікім экране твораў вядомага беларускага мастака Віктара Барабанцава, прысвечаных беларускім Калядам. Беларускія народныя песні і песні калянднай тэматыкі выдатна прадставіў гурт «Vugaj» з Мінска.

У час вечарыны адбыліся сустрэчы з кіраўнікамі таварыства «Польшча – Усход», фундацыі імя К. Астрожскага, з якімі абмеркаваныя накірункі магчымага супрацоўніцтва з БФК. Падобныя ж пытанні абмяркоўваліся на сустрэчы з Паслом Беларусі ў Польшчы У. Чухавым і супрацоўнікамі Пасольства.

Уласная інфармацыя

На тым тыдні...

* Напярэдадні зімовых святаў Музей Бітвы за Дняпро (г. Лоеў) у рамках рэалізацыі навукова-даследчага і адукацыйна-асветніцкага праекта «Цэнтр дакументацыі культурнай спадчыны» прадставіў **навукова-папулярны даследаччы праект «Ад-/На-/Радзёнае «Лоеўскай Батлейкі»».**

Можна смела сцвярджаць, значаюць музейшчыкі, што батлейку паказвалі ў Лоеве на шматлікіх кірмашах (яны тут праходзілі па 10 разоў на год): «У 2018 г. батлейка адроджаная намаганнямі русліўцаў, вандруе па мястэчку, дэманструючы кароткія п'ескі ў нас, а часта і ў нашай раённай бібліятэцы». Гэта стала магчымым дзякуючы падтрымцы ГА «Беларускі зялёны крыж» у рамках рэалізацыі праекта «Ад партнёрства мясцовых музеяў да шырокага транспаназывага супрацоўніцтва» пры фінансаванні падтрымцы Еўрапейскага Саюза ў рамках праграмы тэрытарыяльнага супрацоўніцтва краінаў Усходняга партнёрства ЕартС Беларусі – Украіна. Як адраджалася Лоеўская батлейка, як яна наноў нараджалася, ды і пра сам палішчкі батлейны тэатр (і нават пра батлейкі Беларусі і суседняй Украіны) можа даведацца з **22 снежня па 2 лютага**, наведаўшы выставу «Ад-/На-/Радзёнае «Лоеўскай Батлейкі»». Ёсць у праграме і паказы спектакля «Цар Ірад».

* **23 снежня** ў Мінскай духоўнай акадэміі Беларускі дзіцячы фонд зладзіў **гала-канцэрт пераможцаў II рэспубліканскага конкурсу маладых музыкантаў «Музыка дзясцінай душы»**, дзе выступілі таленавітыя дзеці-сіроты і дзеці з інваліднасцю з усіх рэгіёнаў Беларусі. З 13-ю пераможцамі выступілі дарослыя музыканты Юлія Лебядзенка, Святлана Сцефаненка, Вячаслаў Бабкоў, Вольга Канаўшэнка, вяла канцэрт Марына Грыцук. Выступіць на адной сцэне з прафесіяналам – вялікі крок наперад для ўдзельнікаў гала-канцэрта. Маленькія выступоўцы атрымалі падарункі, а ўладальнікі Гран-пры і першых месцаў – імяныны стыпендыі ад арганізатараў (БДФ, прадстаўніцтва «Mastercard» у Беларусі, ААТ «БПС-Сбербанк»). Удзельніцы-дзяўчынкі адмысловыя сюрпрызы атрымалі ад кампаніі «Cosmico».

* Літаратурны музей Максіма Багдановіча **27 снежня** запрасіў на **прэзентацыю «Паэты планеты: ад старажытнасці да авангарда»**. Выступілі перакладчыкі Лявон Баршчэўскі, Зміцер Колас, Кацярына Маціеўская, Алесь Разанаў, Міхася Скобла, Андрэй Хадановіч, Ганна Янкута ды інш. Прагучалі пераклады з Вільгельма Мюлера Васіля Сёмухі, з Дмытра Паўлічкі Ніла Гілевіча, Рыгора Барадулліна і Генадзя Бураўкіна.

Скончылася імпрэза перастварэннямі ірландскіх песень ад Алеся Камоцкага.

* У конкурсе вучнёўскіх працаў **«Віншуй мой музей!»**, прымеркаваным да 60-годдзя Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, прынялі ўдзел 150 таленавітых падлеткаў. Яны працавалі над ілюстраванымі сачыненнямі па тэмах «Музейная казка», «Музей Якуба Коласа праз 60 гадоў», «Экспанат пад незвычайным ракурсам», «У Коласавым Доме», «Якуб Колас і мая малая радзіма», а таксама «Падарожжа ў свет Коласавых твораў». Сярод таленавіта напісаных вершаў і паэмаў, апавяданняў і казак, аздобленых малюнкамі і фотаздымкамі, прафесійнае журы вызначыла 12 найлепшых працаў у намінацыях «Маё знаёмства з музеем» і «Маё знаёмства з Якубам Коласам».

Сярод пераможцаў – вучні 6-х – 11-х класаў з розных рэгіёнаў Беларусі. Усе лаўрэаты былі запрошаныя на ўрачыстую цырымонію ўзнагароджання, якая адбылася **28 снежня** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа.

Падрабязней пра імпрэзу чытайце ў наступным нумары.

* **29 снежня** іркуцкі беларускі клуб «Крыўчы» запрасіў у гарадскі Дом афіцэраў на **традыцыйныя Вячоркі і Жаніцьбу Цярэшкі**. Пад час свята было багата народных каляндных песень і жартаў, карагоды, танцы. Арганізатары загадзя напярэдзілі: «У нас не будзе глядачоў, усе ўдзягаюцца ў гульнявое і крыху тэатралізаванае дзейства». Прысутныя агуналіся ў атмасферу старажытнага свята, даведаліся пра традыцыі свайх продкаў, якіх лёс з радзімы закінуў на Байкал.

У 2020 годзе спаўняецца

(Падаецца ў зваротна-храналагічным парадку)

Рагнеда Рагвалодаўна (Гарыслава, духоўнае імя Анастасія; 960?, Полацк – 1060), полацкая князеўна, асветніца – 1060 гадоў з дня нараджэння.

Тураў (пад 980), горад у Жыткавіцкім раёне – 1040 гадоў з часу першай згадкі ў «Аповесці мінулых гадоў».

Звеніслава Барысаўна (у манастве Еўпраксія; пасля 1110, Полацк – 1202), князеўна, асветніца, першая ў Беларусі жанчына-пісьменніца, стрыечная сястра і папчэніца Ефрасінні Полацкай – 910 гадоў з дня нараджэння.

Кірыла Тураўскі (каля 1130 ці 1113, Тураў – каля 1182 ці пасля 1190), беларускі і ўсходнеславянскі царкоўны дзеяч, пісьменнік-прапагандыст, святы Беларускай Праваслаўнай Царквы – 890 гадоў з дня нараджэння.

Лаўрэнцій Тураўскі (1130-я, Тураў – 1194), манах, пустэльнік, тураўскі епіскап, святы Беларускай Праваслаўнай Царквы – 890 гадоў з дня нараджэння.

Міндоўг (1195? – 1263), заснавальнік і першы вялікі князь Вялікага Княства Літоўскага – 825 гадоў з дня нараджэння.

Сімяон Полацкі (1220, Полацк – 1289), царкоўны дзеяч, епіскап полацкі і цвярскі, святы Беларускай і Рускай Праваслаўных Царкваў – 800 гадоў з дня нараджэння.

Вялікае Княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае (ВКЛ), феадальная дзяржава ва Усходняй Еўропе (1240-я – 1795) – 780 гадоў з часу ўтварэння.

Кіпрыян (каля 1330 – 1406), царкоўны і грамадскі дзеяч ВКЛ і Маскоўскай Русі, пісьменнік, перакладчык, святы Рускай Праваслаўнай Царквы – 690 гадоў з дня нараджэння.

Вітаўт (у хрышчэнні Аляксандр; 1350 – 1430), князь гродзенскі, трокскі, вялікі князь ВКЛ, адзін з самых выдатных дзяржаўных дзеячаў ВКЛ – 670 гадоў з дня нараджэння.

Выхаў (1370), горад, цэнтр раёна Магілёўскай вобласці – 650 гадоў з часу першай згадкі ў гістарычных крыніцах.

Свідрыгайла (каля 1370 – 1452), вялікі князь ВКЛ – 650 гадоў з дня нараджэння.

Астрожскі Канстанцін Іванавіч (1460? – 1530), военачальнік, дзяржаўны дзеяч ВКЛ – 560 гадоў з дня нараджэння.

Вілейка, горад, цэнтр раёна Мінскай вобласці (1460) – 560 гадоў з часу першай згадкі ў пісьмовых крыніцах.

Гусоўскі Мікола (1470-я – 1533?), беларускі і польскі паэт-гуманіст, мысліцель і асветнік эпохі Адраджэння – 550 гадоў з дня нараджэння.

Жыровіцкі абраз Маці Божай, адна з галоўных хрысціянскіх святыняў Беларусі (1470) – 550 гадоў з часу з’яўлення.

Вісліцкі Ян (1480 ці каля 1485 – 1520-я), паэт-лацініст ВКЛ і Польшчы – 540 гадоў з дня нараджэння.

Радзівіл Юрый (мянушкі Віктар, Пераможца, Літоўскі Геркулес; каля 1480 – 1541), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ – 540 гадоў з дня нараджэння.

Сапега Павел Іванавіч (каля 1490 – 1579), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ – 530 гадоў з дня нараджэння.

Скарына Францішак (Францішак; каля 1490, Полацк – 1551?), першадрукар, асветнік-гуманіст, пісьменнік, грамадскі дзеяч, мастак-графік, медык, батанік і астраном – 530 гадоў з дня нараджэння.

Вед (Від) Антоній (1500 – 1558), нямецкі картограф, мастак і гравёр, аўтар карты ўсходняй часткі Беларусі і Маскоўскага вялікага княства, якая дала пачатак беларуска-літоўскай картаграфіі XVI ст., – 520 гадоў з дня нараджэння.

Фёдаравіч Іван (сапр. Масквіцін Іван Фёдаравіч; каля 1510 – 1583), асветнік, адзін з стваральнікаў Заблудаўскай друкарні, заснавальнік кнігадрукавання ў Расіі і Украіне – 510 гадоў з дня нараджэння.

Валовіч Астафій (Яўстафій) Багданавіч (каля 1520, Гродзеншчына – 1587 ці 1590), дзяржаўны і грамадскі дзеяч ВКЛ, гуманіст, правазнаўца, мецэнат-асветнік – 500 гадоў з дня нараджэння.

(Працяг будзе)

У тэатры «Зніч»

У студзені працягваецца трыццаты сезон Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра «Зніч».

16 студзеня ўдзень маленькіх глядачоў запрасяць на ляльчыны спектакль «Граф Глінскі-Папалінскі» паводле казкі Артура Вольскага. Рэжысёр і выканаўца – вядучы майстар сцэны Вячаслаў Шакалідо. Ён распавядзе незвычайныя гісторыі, што адбыліся з вернымі сябрамі – хлопцам Марцінам і катом Максімам. Пра тое, як з дапамогаю свайго разумнага сябра хлопец-сірата Марцін пераўтварыўся ў графа Глінскага-Папалінскага... І пайшлі яны шчасця шукаць. Каго ж сустрэлі, з кім пасябравалі, якія прыгоды адбыліся на іх шляху да шчасця і дзе сваё шчасце знайшлі? Аб гэтым глядачы і даведваюцца.

20 студзеня ўдзень – новая сустрэча з творчасцю А. Вольскага – монаспектакль-сустрэча «Вясёлая каруселя». Выканаўца, аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, музычнае суправаджэнне на цымбалах Дар’і Неўмяржыцкай. Л. Горцава на «чароўнай каруселі» правядзе глядача па жыцці і творах выдатнага пісьменніка.

Ларыса Горцава

Вершы, гульні, казкі, загадкі і розныя прыгоды – усё гэта чакае юнага глядача. А хто пажадае стаць музыкам ці актёрам... – усё мажліва на чароўнай каруселі!

Увечары заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Л. Горцава запрасяць на спектакль «Прыпадаю да нябёс» паводле твораў Яўгеніі Янішчыц. Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, музычнае суправаджэнне на цымбалах Марыі Кучынскай. «Я думала, лёсам мне дадзена многа, і многае, праўда, мне лёс падарыў...» – пісала некалі Я. Янішчыц, для якой паэзія стала жыццём, сфармавала яе як асобу. Яе паэтычныя вобразы не адпачаюць чытача, нязменна саграюць сваім святлом.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены (Мінск), дзённыя пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й.

Больш інфармацыі можна атрымаць на сайце teatr-znich.by. Электронны адрас teatr-znich@yandex.by; тэлефоны: +375 17 331 75 53, +375 33 601 77 70, +375 29 631 44 61.

Расліны зімовых святаў

У мінулым нумары мы даведаліся, што бывае на традыцыйных сталах у розных народаў свету на зімовыя свята. Сёння ж давайце пацікавімся, якія расліны сімвалізуюць Хрыстовы Народзіны і Новы год. Верагодна, аднагалосна скажаце «елка». І будзе мець рацыю. Але – часткова. Часцей, але не заўсёды і не паўсюль. Глядзіце стар. 5, 6 і 8.

Пачнем усё ж елкі. Першымі пачалі ўпрыгожваць яе немцы ў XVI ст. Адтуль традыцыя і распаўсюджвалася па свеце. Тады дрэва ўпрыгожвалі яблыкамі, іншаю садавіною, гарэхамі, так што яно было своеасаблівым пачаткам для дзяцей. Але аднаго разу надарыўся неўраджай яблыкаў, і мясцовыя гутнікі выдзмулі шклянныя шары, якія павесілі на елку. Так з’явілася традыцыя ўпрыгожваць навагоднімі цацкамі.

Паколькі традыцыйныя колеры Хрыстовых Народзінаў і Новага года чырвоны і зялёны (ахвяра Ісуса Хрыста ў імя чалавецтва і сімвал жыцця), то расліны як найлепей перадаюць гэтую гаму. Таму зялёнае лісце з чырвонымі ягадамі прыжыліся на зімовых святах.

Падуб (або вастраліст) стаў папулярным узімку, бо яго глянцавыя цёмна-зялёныя лісты як найлепей пасуюць да зімовых святаў, а ярка-чырвоныя ягады выспяваюць позна ўвосень і добра захоўваюцца ўзімку. Яшчэ ў Старажытным Рыме падуб скарыстоўвалі пад час святкавання сатурналіяў (святкавалі ўзімку, акурат супадае з калядным перыядам). Галінкі і гірлянды і сёння надзвычай папулярныя ў краінах Заходняй Еўропы (асабліва ў Вялікабрытаніі).

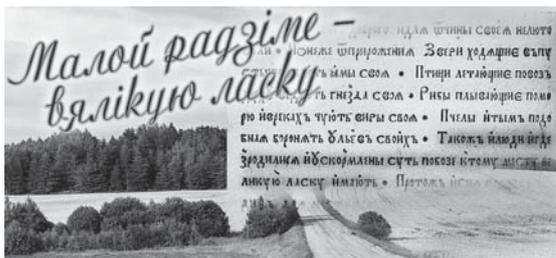
Падуб

Традыцыя скарыстання амялы ў святах таксама бярэ пачатак у Старажытным Рыме. Пад час сатурналіяў людзі пасілі каханні і міру. У Еўропе і Амерыцы расліна лічыцца «галінкаю пацалункаў». Пара, якая апынулася пад спецыяльна падвешанаю галінкаю амялы, павінна пацалавацца. Такія пацалункі на Хрыстовыя Народзіны і сёння папулярныя ў Англіі і ЗША. Паколькі расліна з’яўляецца паразітычнаю і не можа існаваць самастойна, ёй надавалі разнастайныя магчымыя ўласцівасці. Прыкладам, лічаць, што з яе быў зроблены крыж, на якім распялі Хрыста, а ў пакаранне Бог пазбавіў яе ўласнага месца ў жыцці. Цвіце амяла жоўтымі кветкамі, ягады яе белыя.

Шырокае распаўсюджванне атрымала пуансэцыя – яна мае прывабны знешні выгляд, а зацвітае акурат да Народзінаў, таму атрымала яшчэ і назву «Віфлеемская зорка». Расліна мае непрыглядныя жоўтыя кветачкі і яркія прыкветнікі, якія часам блытаюць з пярэсткамі. Кветка родам ажно з Мексікі, прывыкла да цёплага клімату, таму ў нас доўга не жыве. Але ж калі прыкласці намаганні і правільна даглядаць, то можа зацвісці і праз год. Адзін час у Беларусі была нядоўгая мода на яе. У ЗША, Канадзе, Вялікабрытаніі і шэрагу іншых еўрапейскіх краінаў пуансэцыя ўпрыгожвае дамы і офісы, дораць гэтую прыгожую расліну на Народзіны.

Пуансэцыя, а за ёю – араўкарыя

*Як гаварылі мудрыя,
Усё цячэ, усё змяняецца,
Усё праходзіць, пройдзе
і гэтак:
І добрае, і дрэннае,
І жывое, і мёртвае,
І час, і вечнасць...
А сляды ад былога
Усё ж застаюцца...*

Рыгора Мірскага, потым штурмам авалодалі замкам і спалілі яго. Напачатку вайны паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай 1654 – 1667 гг. Горваль спалілі войскі наказнага запарожскага гетмана Івана Залатарэнкі (знаходзіліся

ся, па тэстаменце. Выходзіць, маёнтак быў досыць вялікіх памераў.

У вёсцы дзейнічала драўляная Свята-Троіцкая царква, дзе захоўваліся метрычныя кнігі з 1792 г. У 1851-м царква была капітальна адрамантаваная на сродкі М. Халадоўскай. У 1864 г. тут было адкрытае народнае вучылішча.

У 1882 г. маёнтак купіў граф, генерал-лейтэнант Георгій Менгдэн, а праз 6 гадоў ім валодаў ужо граф Платон Зубаў.

У 1885 г. паселішча было цэнтрам Горвальскай воласці, у якую ўваходзілі 15 вёсак з 471-м дваром. У 1886 г. мястэчка налічвала 126 двароў, працавала паштовае кантора.

Па перапісе 1897 г. у мястэчку было 1 589 жыхароў, дзейнічала царква, два малельныя дамы, народнае вучылішча, прыстань, хлебазапасны магазін, 21 крама, гандлёвы рад, заезны двор, карчма. На крутым беразе Бярэзіны месцілася панская сядзіба, якую ад вёскі аддзялялі парк і сад. Цяпер у вёсцы і блізка таго няма. Збераглося толькі месца сядзібы ды некаторыя дрэвы.

Пасля трох падзелаў Рэчы Паспалітай фальварачная сістэма землеўладкавання паступова пераходзіць з некаторымі змяненнямі да памешчыцкай, што існавала ў Расійскай імперыі.

Паводле афіцыйных дакументаў у Горвальскі маёнтак у розныя часы ўваходзілі 15 вёсак (па іншых звестках – 12). Разгледзім іх паасобку.

Вёска Балашаўка заснаваная ў другой палове XIX ст. і яшчэ ў 1885 г. лічылася хутарам, дзе знаходзіліся вінакурня і вятрак. Як вёска ўваходзіла ў склад маёнтка Горваль і належала графу Генрыху Менгдэну. Згодна з перапісам 1897 г. налічвала 25 двароў і 201-го жыхара.

Вёска Будка-Шыбенка вядомая з XIX ст. Назва вёскі звязваецца з рэчкаю Шыбенка, што працякала побач і вабіла сяліцца людзей уздоўж яе берагоў. Жыхары займаліся бандарным промыслам і пчаларствам. У 1897-м налічвала 17 двароў і 92 жыхары. Адзіная вуліца пралягала з паўднёвага ўсходу на паўночны захад.

*Пётр БАТУРА,
кандыдат філасофскіх навук,
дацэнт*

*(Заканчэнне
ў наступным нумары)*

Вёскі маёнтка Горваль часоў прыгонніцтва

Дыптылівых людзей заўсёды цікавіла гісторыя родных мясцінаў. Аб адной з іх, што знаходзіцца ў Рэчыцкім раёне, мне і хочацца расказаць.

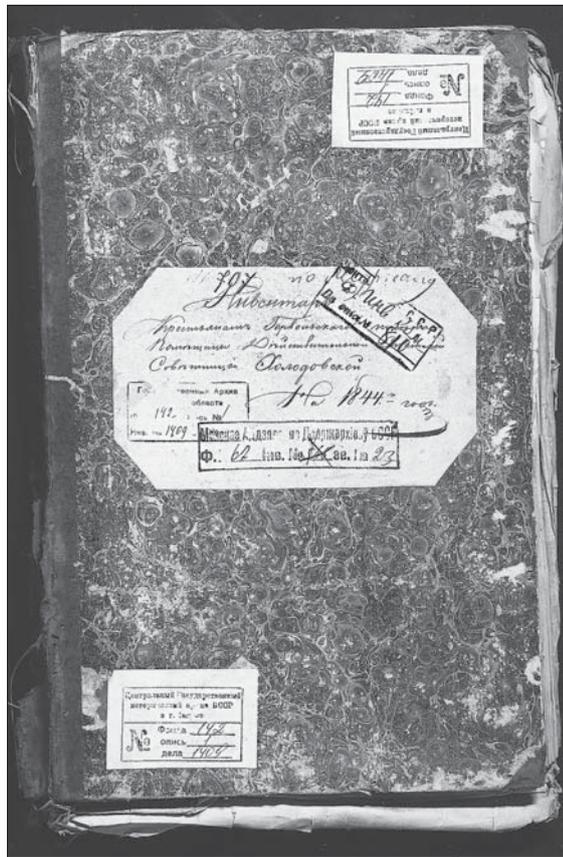
На правым беразе Бярэзіны, непадалёк ад упадзення яе ў Дняпро, у малюнічым краі ляжыць старажытная вёска Горваль. Гісторыя яе заснавання патрабуе асобнага даследавання, але адначасна, што археолагамі выяўлены гарадзішчы мілаградскай (VI – I ст. да н.э.) і зарубінецкай археалагічнай культуры (III ст. н.э.), а таксама за 1,5 км на поўдзень ад вёскі – артэфакты часоў Кіеўскай Русі. За 0,3 км на ўсход ад Горваля выяўлены курганы могільнік з 30-і насыпаў. Усё гэта сведчыць аб засяленні мясцовасці з старажытных часоў.

Паводле пісьмовых крыніцаў вёска Горваль вядомая з XV стагоддзя як паселішча літоўскіх князёў. З 1413 г. знаходзілася ў складзе Мінскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага ва ўладанні віленскага ваяводы Войцеха Манівіда і яго нашчадкаў. У 1503-м пазначаная як мястэчка, каля 1510-га гэта цэнтр Горвальскай воласці на тракце Бабруйск – Чарнігаў. У 1528 г. паселішча перададзенае ў карыстанне горвальскаму дзяржаўцу Багдану Шалуху, а потым і каралеве Боне. У 1535 г. мястэчка было зруйнаванае і спаленае ў часы Старадубскай вайны. У XVI – XVIII стст. на ўсходнім ускраіку вёскі, на правым беразе Бярэзіны, размяшчаўся замак. З 1543-га паселішча знаходзілася ўжо ва ўладанні Сангушкаў. Упамінаецца яно і ў документах аб складзе і межах новых паветаў Вялікага Княства Літоўскага, створаных па рэформах 1565 – 1568-х гг., пазначанае і на карце 1613-га. У час казацка-сялянскай вайны 1648 – 1651 гг. войскі Філона Гаркушы каля Горваля разбілі буйны атрад стражніка

на службе ў маскоўскага цара). У 1661-м Горваль згадваецца ў географічным трактаце «Падарожжа ў Масковію» Аўгусціна Марберга і Гарацыя Вільгельма Кальвучы, паслоў імператара Свяшчэннай Рымскай імперыі; хоць шлях пасольства не пралягаў праз гэты край, аўтары адзначылі Горваль як

паселішча каля ўпадзення Бярэзіны ў Дняпро. З 1698 г. мясцовасць згадваецца як маёнтак Віленскага капітула (калегіі пры каталіцкім епіскапе).

Замак быў адбудаваны і зноў упамінаецца ў 1698-м. Ён праіснаваў да Паўночнай вайны 1700 – 1721 гг., калі быў канчаткова знішчаны.

Гэтай кніжцы 274 гады. У ёй знаходзяцца каштоўныя звесткі аб мінулым нашай мясцовасці

Цікавыя паступленні

(Заканчэнне. Пачатак у № 36)

Больш за 30 прадметаў перадаў у дар музею **Сяргей Хлапонін** і напісаў успаміны пра свайго дзёда **Адама Міхайлавіча Ярмолу** (1924 – 2002), ураджэнца вёскі Вялікія Шылавічы Слонімскага раёна, удзельніка Вісла-Одэрскай аперацыі.

Адам Ярмола

Адам Міхайлавіч быў прызваны ў Чырвоную Армію 3 верасня 1944 года. Ваяваў радавым у 641-м стралковым палку 165-й стралковай ды-

візіі. Вызваліў Гданьск. 18 студзеня 1945 года пры прарыве абароны праціўніка быў кантужаны, патрапіў у шпіталь. Быў узнагароджаны медалём «За адвагу» і ордэнам Айчыннай вайны I ступені.

Пасля вайны вярнуўся на Радзіму. Працаваў у саўгасе «Маладая гвардыя», у в/ч 42184.

Папоўнілі фонды музея фотаздымкі ветэранаў вайны: **Аркадзя Андрэевіча Шундрыка** (1929 – 1998) – партызана атрада «Непераможны» (у гэтым атрадзе была ўся яго сям'я); **Міхаіла Міхайлавіча Шастака** (1915 – 2006) – радавога, ваяваў усю вайну, быў паранены пад час баёў на рацэ Одэр, узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны I ступені, Славы III ступені, медалямі «За адвагу» і інш.; **Івана Сцяпанавіча Цярэшкі** (1925 – 1999), ваяваў з 1944 па 1945-ы, вызваліў Літву.

Дзякуем усім, хто не толькі беражэ і захоўвае памяць, але і дзеліцца скарбамі з музеем.

Наталя РУДНЕВА, галоўны захавальнік фонду Слонімскага краязнаўчага музея імя І.І. Стаброўскага

Аркадзь Шундрык

Міхаіл Шастак

Іван Цярэшка

Узнагародныя планкі Адама Ярмолы

I. Общие сведения	
1. Фамилия <u>Ярмола</u>	Номер военно-учетной специальности <u>ВУС</u>
2. Имя и отчество <u>Адам Шылавіч</u>	Грамотность и общее образование (если окончил техникум, рабфак или ВУЗ, то указать его название) <u>2 класс</u>
3. Звание и должность <u>Стрелок</u>	Национальность <u>Белорус</u>
4. Наименование части (учреждения) <u>232-й АЗС</u>	Год рождения <u>1924</u>
5. Наименование подразделения (батальон, рота) <u>3-я рота 1-го бат.</u>	Год призыва (указать также – нормальный или досрочный призыв) <u>3.9.1944</u>
6. № личного знака	Каким военкоматом призван <u>Слонимский РВК</u>
	Специальность по призыву <u>фронтаник</u>

Расліны зімовых святаў

Плюшч

Цісавыя адносяцца да сямейства хвойных, узімку не скідаюць лістоту. Непераборлівыя дрэвы і кусты могуць расці ў ценю і даюць чырвоныя ягады. З цісавых кустоў часта робяць жывыя агароджы, што застаюцца зялёнымі круглы год.

Плюшч – вечназялёная расліна, што вецца, яго скарыстоўваюць для азелянення і як пакаёвую расліну. Ён непераборлівы, мае арыгінальную форму ліста. Ягады плюшчу выспяваюць у канцы года, імі харчуюцца птушкі (для людзей атрутныя). У заходнееўрапейскіх краінах, Канадзе і ЗША галінкі плюшчу дадаюць у святочныя вянкі. Лічыцца, што чалавек павінен так трымацца за Бога, як плюшч трымаецца за сваю апору. А яшчэ – сімвалізуе імкненне расці ўверх, развівацца і быць бліжэй да Бога.

У Грэцыі сімвалам святаў лічыцца **гранатавае дрэва**. Яго плодзі абавязкова ўпрыгожваюць святочны стол. Паводле традыцыі роўна апоўначы галава сям'і выбірае самы буйны і спелы гранат і разбівае яго аб сцяну дома. Грэкі вераць, што калі зернятка разлятаюцца па ўсім двары, тады бліжэйшыя 12 месяцаў сям'я будзе жыць шчасліва і ў дастатку. Дарэчы, у даўнія часы ў астраўной частцы Грэцыі ўпрыгожвалі... лодкі і караблі. І традыцыя, між іншым, захавалася да нашых дзён.

Кумкват

Перанясемца цяпер у іншую частку свету. У Кітаі, Карэі і Японіі навагоднія сімвалы – цытрусавыя расліны. **Кумкваты** і **мандарыны** сімвалізуюць здароўе, шчасце і даўгалецце. Гэтыя дрэвы, на якіх саспелі плодзі, тут прадаюць на навагоднія свята, імі ўпрыгожваюць дамы, іх нясуць у падарунак. ...Як тут не прыгадаць «пах Новага года савецкіх часоў» – мандарыны?..

У Японіі абавязковым атрыбутам Новага года з'яўляюцца галінкі **бамбуку**. З іх «на шчасце» плятуць незвычайныя фігуркі або проста вешаюць на дзверы пучкі саломы з бамбука, каб адганяць злых духаў. Папулярныя ў Краіне ўзыходнага сонца таксама галіны **сасны**, **кіпарыса** або квецені **слівы** ці **персіка**. Упрыгожваюць тут таксама мініяцюрныя дрэўцы ў пляскатых гаршках – **бансай**.

Фігурка з бамбуку

Мой род – мая радзіма

Жыццё для працы, для кніг, для людзей

Хачу расказаць пра свайго прадзеда Васіля Паўлавіча Голуба, дзеда майго бацькі. Нарадзіўся ён у вёсцы Парасліпша Акцябрскага раёна 1 жніўня 1912 года ў сялянскай сям’і. З малых гадоў пасвіў статак, дапамагаў па гаспадарцы. Бацька навучыў яго чытаць і пісаць. У дзесяць гадоў пайшоў на вучобу ў пачатковую школу вёскі Валасовічы, што знаходзілася за пяць кіламетраў ад дому. Кожны дзень маленькі Васіль хадзіў туды сам. Вучоба яму вельмі падабалася і добра давалася, таму і паступіў у Азарыцкую сямігодку. Ён вельмі любіў родную мову і літаратуру.

Свайму ўнуку – майму бацьку Аляксандру – дзядуля Васіль расказаў, што першы сатырычны верш напісаў у шостым класе. І заслужыў пахвалу настаўніка роднай мовы. У 1932 годзе скончыў Мазырскі педтэхнікум. Нейкі час працаваў у мясцовай раённай газеце. Быў знаёмы з Якубам Коласам, Янкам Купалам і Кузьмом Чорным.

Потым настаўнічаў у Сякерыцкай і Стара-Галоўчыцкай пачатковых школах Петрыкаўскага раёна, затым у Новых Галоўчыцах. Працаваў у Кашэвічах, быў намеснікам дырэктара Лучыцкай сярэдняй школы. Завочна вучыўся ў Мінскім педінстытуце. Выпускныя экзамены здаў у чэрвені 1941 года.

Калі пачалася вайна, добраахвотна пайшоў на фронт, хаця раней быў вызвалены ад службы ў арміі па стане здароўя. Ваяваў ва Украіне, абараняў Чарнігаўшчыну. Трапіў у палон нападальскіх украінскага горада Бахмач, адкуль праз тыдзень уцёк. Вярнуўся дадому, дзе яго чакала сям’я. Працягваў змагацца з ворагам у складзе 45-га партызанскага атрада імя І.І. Мастоўага 125-й Капаткевіцкай брыгады. Спачатку быў мінерам, пуская пад адхон чыгнікі з ворагам. Потым быў прызначаны камандзірам аддзялення разведчыкаў. Пасля вызвалення раёна прызваны ў Чырвоную Армію, ваяваў на тэрыторыі Брэстчыны, Польшчы, Румыніі, Югаславіі, Венгрыі і Германіі.

Узнагароджаны ордэнам Айчынай вайны II ступені, медалём «За Перамогу над Германіяй» і інш.

Пасля вайны Васіль Паўлавіч працаваў дырэктарам Чалюшкавіцкай сямігадовай

і сярэдняй школы. У гэты час напісаў большасць сваіх вершаў.

Памёр прадзядуля 8 ліпеня 2005 года. Але памяць пра яго жыве ў сэрцах яго ўнукаў і праўнукаў. А як пісьменнік мой прадзядуля жыве яшчэ і ў творах, надрукаваных ў яго кнізе «Вершы». Вось адзін з іх, напісаны ў 1991 годзе, прысвечаны дачцы Алаізе, якая працавала настаўніцай.

Вясковай настаўніцы

*Карыснае ў глебу кідаеш –
У чыстыя душы дзяцей,
Нястомна любоў прывіваеш
Да працы, да кніг, да людзей.*

*Любоўна ты вучыш, як бачыць
Зямліцы свайі прыгажосць,
Любіць, памнажаць, перайначыць,
Каб чула зямля маладосць.*

*Схілілі галюўкі над партай,
Варушыцца лёгкі шумок –
Рашаюць задачу упарта,
Напружваюць свой разумок.*

*Ты імі любуешся мойкікі,
У сшыткі заглянеш усім,
Падымуць цікаўныя вочкі –
Раскажаш дзівоснае ім.*

*Зруч кожны і поспех іх бачыш,
Іх радасць ёсць радасць твая.
А кожная ўжо іх няўдача
Табе абдалиць, як свая.*

*Як маці, зайжды сустракаеш,
Праводзіш дадому дзяцей,
Насустрач яны падбягаюць,
Як прыйдуць у школу раней.*

Набліжаецца свята 75-годдзя Вялікай Перамогі. І калі перачытваю вершы Васіля Голуба, то ганаруся, што ў мяне быў такі прадзед.

Антон ШЧЭРБІН,
вучань 11-га «А» класа Рэчыцкай раённай гімназіі,
удзельнік клуба патрыятычнага выхавання «Сям’я»
Рэчыцкага гарадскога палаца культуры

Расліны зімовых святаў

Yucca elata багатакветкавая

У Аўстраліі галоўным на святы лічыцца дрэва **нуйтсія багатакветная**. Якраз пад канец года яна зацвітае вялізнымі ярка-жоўтымі кветкамі, якія могуць дасягаць у вышыню 10-12 метраў. Адмыслова да зімовых святаў у Аўстраліі і Новай Зеландыі вырошчваюць і елкі, займаюцца гэтым дабрачынныя арганізацыі і царкоўныя абшчыны. А ўпрыгожваюць і ракаўкамі, марскімі зоркамі і кветкамі, а таксама фігуркамі мясцовых сімвалаў – каалы і кенгуру.

Замест вянкаў аўстралійцы ўпрыгожваюць свае дамы дзівоснай прыгажосці раслінаю – **метрасідэрас парасонавы**. Яго яркія пунсовыя кветкі настолькі прыгожыя, што непатрэбная ніякая мішура.

У Бразіліі часам сустракаюцца елкі, але іх не ўспрымаюць як навагодняе дрэва. Тут увогуле не ставяць жывыя дрэвы ў дамах. Жыллё ўпрыгожваюць інстальцамі з паперы, рознакаляровых стужак, кавалачкамі сінтэтычных валокнаў. А сімвалам надыходнага года лічыцца **пальма**, на якой развешваюць святочную ілюмінацыю. Яркімі й прыгожымі пальмамі славіцца і Мексіка. Пад іх мексіканцы складаюць навагоднія падарункі для родных і сяброў. А вось Егіпет – прарадзіма традыцыі ставіць перад новым годам дрэва і ўпрыгожваць яго. Толькі не елку, а зноў жа – пальму. Спаконвечна яна сімвалізавала закончаны год.

Пальма ва ўвратні

Сваю назву трапічная расліна **калядны кактус** атрымала таму, што зацвітае якраз перад Хрыстовымі Народзінамі. Любоў бразільцаў да раслін невыпадковая – яе радзіма трапічныя бразільскія лясы, дзе ў разгар бразільскага лета (а ў нас гэта снежань-студзень) яна і зацвітае. Таму і павінна яна расці, лічаць бразільцы, у кожным доме, асабліва напярэдадні Народзінаў і Новага года. У нас вядомыя як дэкабрыст, навуковая назва экзатычнай расліны – шлюмбергера. Узімку кактус трымаюць дома, а на лета можна выносіць у сад.

На Кубе традыцыйна ўпрыгожваюць... што? Правільна – **кактусы**. Для кубінцаў звычайная рэч – пабачыць на вуліцы абматаны гірляндамі вялізныя кактусы. Расціць тут і хвойныя дрэвы – **пініі**, у асноўным на ўсходзе краіны. Гэта разнавіднасць сасны, што нагадвае формаю парасон. Іх ўпрыгожваюць гірляндамі з кветак, мішураю, папяровымі цацкамі.

Сваімі хвойнымі дрэвамі могуць пахваліцца і Гаваі. Прама ў марскім пяску тут растуць **араўкарыі**. Якраз яны лічацца навагоднімі. Гэта вельмі эфектнае высокае дрэва, што мае пірамідальную крону і пухнатыя галіны. Мясцовыя жыхары з задавальненнем вывешваюць на іх шарпэткі для падарункаў. Адзін час і ў Беларусі прадавалі даволі шмат араўкарыяў у гаршках, цяпер іх меней, але ў спецыялізаваных крамах можна знайсці.

Калекцыянерам, і не толькі

Ляціце, вестуны святаў!

Васёлым зімовым святам Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь прысвяціла некалькі мініяцюраў. Марка № 1320 прысвечаная старажытным дахрысціянскім Калядам, № 1321 – Нараджэнню Хрыстоваму, а № 1322 віншуе з Новым годам. Мастак мініяцюраў Віктар Чайчук, дызайн выпуску Яўгеній Бядонік. Памер марак 28 x 35 мм, кожная друкавалася ў аркушах па 6 асобнікаў. Пад час друкавання на марках і марачных палях скарыстаная тэхналогія тэрмічнага ціснення металізаваная фольгаю срабрыстага колеру. Наклад марак па 60 тыс. асобнікаў.

Друкаваліся маркі і ў малым аркушы па 2 кожнай, наклад аркушаў 12 тыс. асобнікаў.

У дзень выпуску ў абарачэнне ў аддзяленні паштовай сувязі № 1 Мінска (крама «Філатэлія» на вул. Маскоўскай) праводзілася спецгашэненне на канверце «Першы дзень» (іх аўтары В. Чайчук і Я. Бядонік).

Да выпуску падрыхтаваныя таксама паштоўкі для

картмаксімумаў, што паўтараюць малюнак адпаведнай мініяцюры: святочнае каляднае шэсце персанажаў калядавання – традыцыйных і не зусім; ягнятка, вослік, кот і анёл вітаюць Дзіцятка; Дзед Мароз ахінае сняжком упрыгожаную да свята ялінку (аўтары картак В. Чайчук і Я. Бядонік).

Калі ўлічыць наміналы, аддрукаваныя на марках, патрапяць яны на канверт звычайнага пісьма па Беларусі, на прыярытэтную паштоўку за межы Бацькаўшчыны, на пісьмы, бандэролі, дробныя пакеты ў іншыя краіны свету. Ляціце, нясіце Добрую Вестку і шчырыя зычэнні ва ўсе куткі свету!

Дзякуем за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП паштовай сувязі «Белпошта»

Гульня – гэта цэлы свет

(Заканчэне.
Пачатак у № 36)

Як водгук на мінулыя падзеі, у пасляваенныя гады ўзніклі гульні ў зэмку і штандэр. Пры гульні ў зэмку дзеці рысавалі вялікі круг і па колькасці ўдзельнікаў дзялілі яго на сектары. Кожнаму сектару адпавядала назва краіны. Звычайна гэта былі Савецкі Саюз, Германія, Польшча, Японія, Кітай і інш. Вядучы падкідваў палачку і абвясчаў, з якой краінай ён пачынае вайну. Напрыклад, гэта была Японія. Гулец, які першы схопіць палачку, адмерваў ёю ад названага сектара кавалачак зямлі і ўжо ён аб'яўляў краіну, з якой пачынае вайну. Гульня доўжылася да таго часу, пакуль адзін з гульцоў не «захопіць» значную частку «зямлі». У штандэр гулялі мячыкам. Адзін з гульцоў падкідваў мячык, а астатнія яго лавілі. Той, хто яго зловіць, крычаў: «Штандэр!» (ад нем. стой) і спрабаваў мячыкам выбіць з гульні каго-небудзь з гульцоў. Гэта доўжылася да той пары, калі заставаўся адзін гулец – пераможца.

Адным з атрыбутаў дзіцячых гульняў быў і застаецца мячкнопка. Дзяўчынкі ігралі ў опукку, б'ючы ёю аб сцяну рукамі (складаючы далоні на розны манер), галавой, каленам, кулаком. Пераможцам была тая дзяўчынка, якая выконвала ўсе дзесяць дзеянняў, не ўпусціўшы пры гэтым мяч. Другой забавай былі пэрэбіванкі. Гулялі ў дзев'юх, перакідваючы мячык праз жэрдку або агародку. Дарэчы, і гульня ў футбол

раней па-мясцоваму называлася ў опукку.

Толькі дзяўчынкі гулялі ў кіцало (мясцовая назва гульні ў класікі). Рысавалі прамавугольнік, які дзялілі на дзесяць квадратаў, і, скачучы на адной назе, падбівалі якую-небудзь каробачку ад першага да апошняга квадрата. Калі дзяўчынка наступала на рыску клетачкі, гульня пераходзіла да другой. Гульня атрымала назву ад дзеяслова кіцаць, што ў мясцовай гаворцы азначае ісці прыпадаючы на адну нагу. І толькі хлопчыкі ладзілі забавы маянка і дзіскало. Маянку рабілі з кавалачка аўчыны, да якой прыкручвалі волава. Яе падбівалі шчыкалаткай і падлічвалі колькасць удараў. Дзіскало – забавы з жалезным абручом, які кацілі перад сабой загнутым дроцікам, прымацаваным да палкі. Забавы атрымала назву ад слова дыск (мясцовае дзіск).

Гульня ў барыню развівала ў дзяцей уважлівасць і кемлівасць. Пачынаў яе вядучы: «Вам барыня прыслала сто рублёў і каробочку соплей. І велена ні мурыцца ні жмурыцца, чорна з белым ні мэшаць, да і нет ні гаворыць». А потым задаваў розныя правакацыйныя пытанні, у адказах на якія нельга было скарыстоўваць забароненыя словы. Калі ігрск памыляўся, то ў яго браўся фант. У канцы гульні фант патрэбна было выкупляць, выконваючы па загадзе вядучага нейкія дзеянні.

Забавы ў глухе радзіво была прыдуманая мясцовай дзятвой пасля таго, як у хатах з'явіліся радыёпрыёмнікі. Дзеці шэптаў

перадавалі адно аднаму нейкае слова, якое ў выніку губляла сваё першапачатковае значэнне. У цяперашні час гэтая забавы завецца спорчаны целефон.

Нязменнай спадарожніцай дзяцінства была і застаецца гульня ў хованкі (мясцовае ў хаванкі). І вабіла яна дзяцей не толькі тым, што давала магчымасць уволю пабегачы. Пастаянным атрыбутам гульні з'яўляецца гульнявы фальклор, так званыя лічылкі (мясцовае шчыталкі), у якіх дзеці вобразнымі словам перадаюць свае эмоцыі і пацупці да з'яваў рэчаіснасці або выказваюць неверагодныя думкі-мроі. У народных гаворках іх называлі ахалка колькасць, а самая распаўсюджаная – Кацілася торба... – мае мноства рэгіянальных варыянтаў. Напрыклад, у Давыд-Гарадку яна гучыць так:

Кацілася торба
З вэлікого горба.
А ў той торбі
Хлеб, соль, вода, пішніца.
З кім хоч, з тым подзэліса.
Захаваліся ў памяці старажы-
лаў і такія даўнейшыя лічылкі:
Эну-бэну, што под намі,
Под жалезнымі стойбамі.
Уньчык, буньчык,
Сам крывуцьчык,
Сэрэбраны крэст.
Вон (ён) тут есць.

Ехала карэта,
Звоніць, звоніць.
Вуйшла пани
Лічыць коні:
Раз, два, тры,
Гэто майбуць (мабыць)
Будззі ты.

Шла хозяйка мімо рынку,
Наступіла на корзінку.
А ў той маленькай корзінцы
Е помада і дужі,
Ленты, кружэво, боцінкі.
Шчо ўгодна для душы?
З цягам часу вершаваныя радкі становіліся больш лаканічнымі:
На зелёном, на лугу
Загубіў мужык дугу.
Шарый, шарый, ні знайшоў,
Да й заплакаў, да й пойшоў.

Энікі-бэнікі елі варэнікі,
Энікі-бэнікі, сос,
Вушоў савецкі матрос.

Раз, два, она,
Амэрыка, Еўропа,
Індыя, Кітай,
Ану-ка вулейтай.

Стакан, лімон,
Вуйдзі вон.

Часам у лічылках скарыстоўвалі незразумелыя рытмічныя словы:

Атэка, матэка,
Цуката мэ.
Альма, пальма, куманэ.
Чыкі, дрыкі, драмацыкі,
Клёныш.

Іх мноства – любімых гульняў, што з неадольнай сілай вабілі і вабяць маленства на свае сцэжкі. Ва ўсе часы гульня дапамагала засвойваць правілы чалавечых узаемаадносін і давала магчымасць правільныя лепшыя рысы характэру: дабрыню, высакароднасць, узаемавыручку і самаахвяраванне дзеля іншых.

Народная мудрасць гаворыць: «У гульні і ў дарозе пазнаецца чалавек». А дарога ў гульні доўгая, бясконца...

Таццяна СТАХЕЙКА,
г. Мінск

Уздоўж

2. Новы год – к вясне ... (прык.). 5. Бачыць рыбу ў сне: улётку – дождж, зімой – адліга або ... (жарт. прыкм.). 7. Паўднёваамерыканскі вярблюд. 9. Іаган .... Выдатны аўстрыйскі кампазітар, «кароль» вальсаў. Сёлета яму споўніцца 195 гадоў з дня нараджэння. 10. Тэкст музыкальнага твора. 11. Прыгожая буйная кветка. 12. Абаянне. 13. На Хрыстовы Народзіны ... – да ўраджаю на хлеб (прыкм.). 14. У мусульману духоўны кіраўнік. 17. Тулава чалавека. 19. Роды ў самкі ляся, аленя. 20. ..., або Гаёвы дзед. Міфічны дух, які сочыць за парадкам у лесе, яму служаць звяры і птушкі. 23. Усё воднае покрыва Зямлі. 24. Прэснаводная рыба. 25. «У дзясціль звінцаць ... // Каля самай ёлкі, // На якой, як аганькі, // Ззяюць ярка зоркі». З верша М. Смагаровіча «Перад Новым годам». 26. Паганяты запрэжаных у нарты аленяў, сабак. 27. Назва літары ў старажытнаславянскай азбуцы. 28. «Тут ..., зайчык, мышка, // Рыбік, буслік даўгавязы». З верша Якуба Коласа «Дзед Мароз».

Упоперак

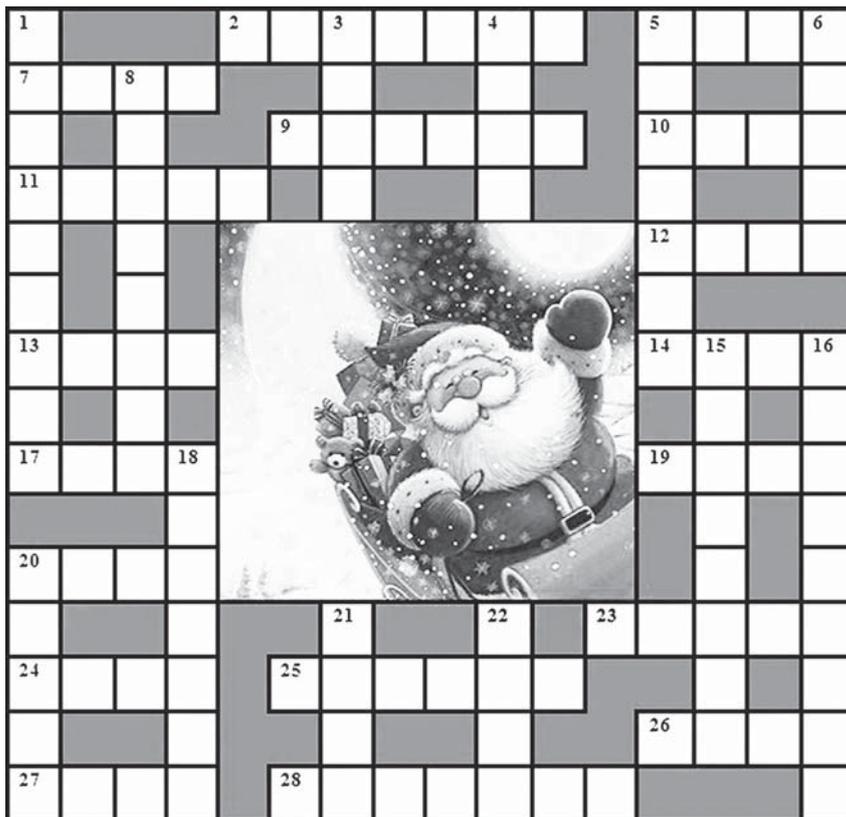
1. Спецыяліст па слаламе. 3. Адмена рашэнняў. 4. Пра ўсякі твор якога-небудзь аўтара (жарт., разм.). 5. Любіш катацца, любі і ... вазіць (прык.). 6. «Снег на куццю – ... на лета, // Такая матчына прымета». З пазмы Якуба Коласа «Новая зямля». 8. Адна тысячная частка метра. 15. Дзяцел дзясціль у сцяну, дык будзе ... (прыкм.). 16. «... палююць на сланоў, беднякі – на клапоў». Д. Амінада. 18. ... з рانیцы пішчыць – будзе мароз (прыкм.). 20. «Першым з Ноевага каўчэга быў выпушчаны ..., затым пабеглі пацукі». А. Сірэнка. 21. «Учора з вчора зара засвяціла, // Новы год новы, зара засвяціла! // А Божая ... сына нарадзіла». З калянднай песні. 22. Той, хто вырабляе тканіну.

Склаў Леан ЦЕЛЕШ

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 36

Уздоўж: 1. Палотны. 5. Нявеста. 9. Успамінак. 10. Град. 11. Іглу. 14. Удача. 15. Прост. 17. Аніс. 18. Асот. 19. Зайчаныты. 23. Прастор. 24. Снежаны.

Упоперак: 1. Пурга. 2. Ледасховішча. 3. Нос. 4. Дым. 6. Ява. 7. Снегаачыстка. 8. Акруга. 12. Лета. 13. Вуха. 15. Прапок. 16. Сталь. 20. Ало. 21. Аўт. 22. Тон.

Студзень

11 – Булінскі Андрэй Аляксандравіч (1910 – 1984), кінааператар, які зняў першы каляровы беларускі фільм «Дзеці партызана» (1954), заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1967) і Дзяржаўнай прэміі СССР (1949) – 110 гадоў з дня нараджэння.

11 – Лапцінскі Ігар Васільевіч (1930, Магілёў – 2018), акцёр тэатра і кіно, рэжысёр радыё, заслужаны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1998) – 90 гадоў з дня нараджэння.

11 – Рудкая Алена Віталіёўна (1950, Шчучынскі р-н), паэтэса, педагог, выдатнік народнай асветы Беларусі, заслужаны настаўнік Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

11 – Фольбарт Аляксандр Фёдаравіч (1800, Магілёў – 1876), вучоны-прыродазнаўца, медык-хірург, палеантолаг – 220 гадоў з дня нараджэння.

14 – Кузняцоў Анатоль Васільевіч (1940), артыст оперы, заслужаны артыст Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1978) – 80 гадоў з дня нараджэння.

14 – Мікола Аўрамчык (Мікалай Якаўлевіч; 1920, Бабруйскі р-н – 2017), паэт, празаік, перакладчык, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы (1964) – 100 гадоў з дня нараджэння.

14 – Нясвіжскі гісторыка-краязнаўчы музей (Нясвіж; 1995) – 25 гадоў з часу адкрыцця для наведнікаў.

15 – Аксёнава Тамара Уладзіміраўна (1950, Мінск – 2004), спецыяліст у галіне бібліятэчнай і бібліяграфічнай дзейнасці, уладальніца Ганаровага знака Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь (2000) – 70 гадоў з дня нараджэння.

15 – Астравецкі, Ашмянскі, Баранавіцкі, Браслаўскі, Брэсцкі, Бярозаўскі, Валожынскі, Ваўкавыскі, Вілейскі, Воранаўскі, Ганцавіцкі, Глыбоцкі, Гродзенскі, Дзягалеўскі, Докшыцкі, Драгічынскі, Жабінкаўскі, Зэльвенскі, Іванаўскі, Івацэвіцкі, Іўеўскі, Камянецкі, Клецкі, Кобрынскі, Лідскі, Лунінецкі, Ляхавіцкі, Маладзечанскі, Маларыцкі, Мастоўскі, Мёрскі, Мядзельскі, Наваградскі, Нясвіжскі, Пастаўскі, Пінскі, Пружанскі, Свіслацкі, Слонімска, Смагонскі, Стаўбіноўскі, Столінскі, Шаркаўпінскі і Шчучынскі раёны (1940) – 80 гадоў з часу ўтварэння.

16 – Алесь Пальчэўскі (Аляксандр Восіпавіч; 1905, Уздзенскі р-н – 1979), празаік, драматург, перакладчык – 115 гадоў з дня нараджэння.

Расліны зімовых святаў

Навагодняе дрэва для в'етнамцаў – **бамбук**. Выглядае ўсё незвычайна – даўгая бамбукавая жардзіна з прывязанымі да яе сухімі лістамі і галінамі. Вершаліну спаруды ўпрыгожвае не традыцыйная зорка, а фігурка рыбы або гліняныя званочкі, якія ціхенька пазвоньваюць пад лёгкім подыхам ветру. Там жа замацоўваюць і газавую лямпу, якая гарыць цягам ночы. Да бамбукавай жардзіны стужкамі прывязваюць навагоднія падарункі.

Даволі справядлівым рашэннем для Афрыкі стаў выбар навагодняга дрэва. Слушна мяркуецца – **бааб**. Толькі ніхто яго не спілюе і не вьязе ў сваю хату. Магутнае дрэва застаецца на вуліцы, дзе волата ўпрыгожваюць для ўсіх жыхароў мястэчка ці горада. На ім развешваюць навагоднія цацкі, рознакаляровыя кавалачкі тканіны, пярэстыя стужкі і сухую траву.

А вось у Ізраілі пах Новага года будзе свой. Краіна гэтая рэлігійная, пакланяцца дрэвам не прынята. Але тут афіцыйна прызнаная адна расліна, блізкая да каляднага дрэва, – **арызонскі кіпарыс**.

Афрыканскі Судан сваім навагоднім сімвалам абраў **арэшнік**, які лічыцца сімвалам здароўя і багацця. Знайсці наспелы арэх напярэдадні Новага года лічыцца добрай прыкметай. Дрэва сімвалізуе жыццё, а ўпрыгажэнні на ім – жыццёвыя плады, якія чалавек будзе збіраць налета.

У Нікарагуа, дзе вырошчваюць вялікую колькасць кавы, акурат **кававае дрэва** лічыцца навагоднім. Яго галінкамі ўпрыгожваюць сваё жытло, прычым абавязкова на іх павінны быць саспелыя чырвоныя ягады – сімвал урадлівасці і сямейнага дастатку.

Паходле матэрыялаў інтэрнэт-крыніцаў абраў Лявон ПАЛЬСКИ

Бааб са ўбранні

Галінкі кавы

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПОБЫТ – быт, уклад жыцця, сукупнасць спосабаў і формаў жыццядзейнасці ў пазавытворчай сферы, непасрэднае задавальненне матэрыяльных і духоўных патрэбаў людзей у харчах, адзенні, жыллі, падтрыманні здароўя, спорце, аматарскіх занятках, адпачынку, забавах і інш. Да побыту звычайна не адносяць вытворчую дзейнасць, але апошняя актыўна ўплывае на яго, нярэдка існуе неад'емна з ім у адзіным жыццёвым працэсе, што асабліва ўласцівае архаічным формам гаспадарчай дзейнасці.

Ва ўмовах патрыярхальнага ўкладу больш відавочна выяўлялася арганічная ўзаемасувязь чалавека і навакольнай прыроды. Беларусы здаўна сяліліся сярэд лясоў, па берагах рэк і азёраў, на краі балотаў. Іх паўдзённы побыт і працоўныя будні былі цесна звязаныя з сезонна-кліматычнымі ўмовамі і мясцовым ландшаф-

там. Так, у лесе сялянін збіраў дзікарослыя плады, грыбы, лекавыя зёлкі, адшукваў мёд дзікіх пчолаў, птушыныя яйкі, высочваў дзічыну, рабіў падсочку дрэваў, пасекі – ляды для земляробства, павышаў урадлівасць глебы попельам са спаленых дрэваў. З лесу (драўніны) рабілі жыллё, гаспадарчыя пабудовы, узводзілі грамадскія і культурныя збудаванні. Дровамі абагравалі жытло. З кары здабывалі мачала для вярвак і рагожаў, лыка для лапцей і кашоў, луб для корабаў і інш. З дрэва выраблялі разнастайныя прадметы хатняга ўжытку, сельскагаспадарчыя прылады, транспартныя сродкі. Дрэва ў руках беларускіх майстроў-умельцаў ператваралася ў самабытныя творы народнага мастацтва. Вобразы мясцовай флоры і фаўны, навакольных краявідаў і звязаныя з імі жыццёвыя сюжэты арганічна ўваходзілі ў паўдзённы побыт народа і жылілі яго багаты фальклор. Кожны сялянскі

двор яшчэ ў пачатку ХХ ст. выступаў як асобная вытворча-побывава ячэйка, якая ў сельскай грамадзе была звязаная цеснымі ўзаемінамі і агульнымі нормама звычайнага права. Талака пры нарыхтоўцы лесу, будаўніцтве жылля і палывых работах, узаемадапамога суседзяў, звычай бонды, парадненне праз кумаўство, агульнае святкаванне сямейных і каляндарных урачыстасцяў, адведкі, вячоркі – усё гэта збліжала аднавяскоўцаў на базе адзіных духоўных інтарэсаў і нормаў грамадскага жыцця. Асновай гаспадарчых заняткаў беларускіх сяляноў было земляробства, што абумоўлівала асабліва развітую сістэму аграрна-каляндарных традыцый, святаў, абрадаў. Аграрны народны календар ствараўся шматвяковымі назіраннямі, апрабаванымі ў працэсе шматграннай жыццядзейнасці. Ён быў строга размеркаваны па порах года, фазах і датах, з якімі працаўнік звязваў свае эканамічныя інтарэсы, натуральны рытм гаспадарчага і духоўнага жыцця. Побыт прыкметна адрозніваўся ў залежнасці ад сацыяльнай прыналежнасці, эканамічнага і сацыяльна-прававага становішча пэўнай групы насельніцтва – паноўнай знаці (магнатаў, служылай

шляхты, буржуа), дробных землеўладальнікаў, розных катэгорыяў залежнага насельніцтва, жыхароў горада ці вёскі ды інш.

Паходле сферы свайго існавання вылучаюць вытворчы, грамадскі, сямейны, індывідуальны побыт. Паняццю побыт бліжэй за ўсё тэрмін лад жыцця (гарадскі лад жыцця, сельскі лад жыцця). З побытам неад'емна звязаная культура спажывання, або бытавая культура. Яна найбольш яскрава адлюстроўвае ўстойлівыя этнакультурныя традыцыі, таму часта называецца традыцыйна-бытавой культурай. Яе элементы – звычкі і прывычкі, святы, абрады, рэлігійныя вераванні, народная мараль, народны этыкет, сістэма народных ведаў. Гістарычныя зрухі ў ўмовах матэрыяльнага жыцця, у сацыяльнай структуры, працэсы калектывізацыі і ўрбанізацыі абумовілі прыкметныя змены ў побыце насельніцтва Беларусі цягам ХХ ст. Аднак і ў наш час захоўваюцца асаблівасці ў побыце гарадскога і сельскага насельніцтва, асобных сацыяльных груп, што непазбежна абумоўлена не толькі ўмовамі пражывання, але і сацыяльна-прафесійнымі інтарэсамі, асабістымі запатрабаваннямі і густамі.